

REVIEW
of the handbook
“HOW TO BECOME LITERATE. SPELLING RULES, EXERCISES TESTS.”

Author: Svetlozar Georgiev

Reviewer:
Snezhanka Dobрева
Assoc. prof. PhD
at Konstantin Preslavsky – University of Shumen
✉ s.dobрева@shu.bg
🌐 Bulgaria

Проблемът за ширещата се неграмотност е многократно дискутиран в нашето съвремие. Предмет на обсъждане са промените в съдържателните и технологичните аспекти на образователното взаимодействие по български език и литература. Налице е много говорене и малко казване. И всяка година при обсъждането на резултатите от Държавните зрелостни изпити и Националното външно оценяване по български език се подчертава, че нашите ученици показват неудовлетворителни резултати, че не познават езиковите норми и техните употреби.

На пазара са налични много помагала, афиширащи, че улесняват в подготовката кандидатстващите след седми клас ученици и зрелостниците. През 2017 година беше първото издание на помагалото „Как да станем грамотни. Правописни правила, упражнения, тестове“. Безспорен е образователният потенциал на това помагало, което може да помогне както на учениците за по-висока грамотност, така и на учителите при целенасочване и систематизиране на дейностите им по изграждане на тази грамотност.

Авторът на помагалото – Светлозар Георгиев – е преподавател (главен учител с втора професионално-квалификационна степен) по български език и литература в ПЕГ „Никола Йонков Вапцаров“, гр. Шумен. През всичките години на професионалната си реализация учителят се интересува от проблемите, свързани с езиковата не/грамотност, търси най-функционалните методически решения за тяхното решаване. Резултат от тази трайна съпричастност на педагога към посочения проблем са последователно издадените от него помагала: „Цялостна подготовка по български език“ (2013 г.); „Авторите за матура по български език и литература“ (2014 г.); „Тестовите – цялостна подготовка за матура по български език и литература“ (2014 г.) и „Как да станем грамотни. Правописни правила, упражнения, тестове“ (2017 г.).

Последното издадено помагало „Как да станем грамотни. Правописни правила, упражнения, тестове“ съдържа основните правила на правописа, граматиката, пунктуацията и лексикологията на книжовния български език, съобразени с Официалния правописен речник. Информационният блок е структуриран в два раздела. Първи раздел е представен от четири части: правописни, граматични, лексикални и пунктуационни книжовни норми. Втори раздел включва отговорите на упражненията, задачите и тестовите за проверка.

Предимствата на първи раздел на помагалото са изводими в контекстите:

- Всеобхватност на представените в теоретичен и прагматичен аспект норми.
- Стегнатост и подреденост при извеждане на многообразните проявления на езиковите правила. Подразделенията към всяка смислово обособена част са еднотипно подредени, което улеснява използването на помагалото. Лаконичното теоретично представяне на съответния езиков проблем/казус е последвано от практически задачи, илюстриращи различните аспекти на неговата употреба.
- Логичност и изчерпателност при представянето на конкретната норма. Например частта за правописни норми е представена от подпроблемите: правопис на гласни, правопис на съгласни, правопис на сложни думи, употреба на главни букви. Важни по-частни езикови въпроси се представят всеобхватно и в същото време са диференцирано подразделени с цел адекватно осмисляне на всички групи правила, създаващи трудности на потребителите на българския език. Например сложният проблем „Съгласуване на частите на изречението“ е подробно представен чрез диференцирането му на подпроблемите: „Съгласуване на сказуемото с подлога“ („Особени случаи“, „Съгласуване на сказуемото с подлога по род“), „Съгласуване на определение и определяемо“ („Съгласуване на определение и определяемо по род“, „Съгласуване на определение и определяемо по число“).
- Прецизно съчетаване на теоретичен информационен блок с раздели за практическо отработване на съответната информация. Предвидени са упражнения, предполагащи дейности по практическо отработване на по-частни правописни/пунктуационни правила; включени са раздели с обобщителни упражнения, предполагащи проверка на усвоеността на повече от един информационен блок или съотнесеност на информация от различни езикови равнища.
- Експлицирана взаимосвързаност на основните аспекти на образователно-възпитателния процес (преподаване, учене, оценяване) чрез представянето на контролни тестове както към всеки конкретен информационен блок, така и към по-общи информационни блокове. За по-важните теоретични постановки са предвидени по два контролни теста, което позволява комбинативното им използване от учителите в конкретната образователна практика. Подобни варианти са налични при темите: „Правопис на гласни“, „Правопис на съгласни“, „Правопис на сложни думи“, „Употреба на главни букви“, „Глаголни форми, съгласуване на частите на изречението“, „Граматични книжовни норми“ и други. В контролните тестове въпросите са коректно формулирани, а примерите – интересни с провокативността си (например: Защо Българската национална телевизия представя, а Нова телевизия представя?).
- Информационният и практическият блок на помагалото експлицират не само общоутвърдени правила, коментират и представят и сложни, трудни и провокативни въпроси. Например в раздела за правописните правила се коментират изключително трудните и спорни въпроси за писане на представките *o/y*, *pre/при*, за променливото *я*, за непостоянното и подвижното *ъ*. Прецизно е представена информация за граматическите особености на различните класове думи, които създават проблеми в реалната езикова практика. Впечатлява задълбоченият поглед на автора при представяне на групата на местоименията, характеризирани не в контекста на общата си морфологична характерологичност, а с оглед на спецификата на признаци и спецификата на употреба в текста на конкретните подвидове местоимения (лични, възвратни, притежателни, показателни, въпросителни, относителни, неопределителни, отрицателни, обобщителни).
- Обединяване на морфологичните и синтактичните норми в един раздел „Граматични книжовни норми“, което позволява усвояването и отработването на частите на речта върху единна морфосинтактична основа, дава възможност за проверка на усвоеността на функционалността на класовете думи както в парадигматични, така и в синтагматични модели.

- Представяне на пунктуационните норми в съответствие с изискванията на Официалния правописен речник на българския език. Много добър подбор на илюстративен материал, коректно поднесен с посочване на съответния източник.
- Разнообразие на включените упражнения за отработване на различните норми. Съпроводеност на тестовите варианти от различни задачи, предполагащи активна дейност на желаещите да се оgramотят: подчертаване на правилни форми (букви, думи); записване на думи/форми според правилата; попълване на липсващи форми в изреченски комплекси и много други. Включени са и упражнения във въпросителна форма, предполагащи извеждането на съответна аргументативна част, предпоставяща направения избор на форма. Богат е образователният потенциал на задачите за анализ.
- Коректно формулиране на основни прагматични правила чрез деликатно дидактически подсказана задължителност на усвояване на съответното правило (например: „За да не грешим при правописа на променливо **Я** (я, което се редува с е), трябва да знаем следното...“; „За правописа на думи от чужд произход трябва да знаем, че...“; „След предлог винаги се пише кратък член“ и други).

Свои предимства притежава и втори раздел, включващ отговори на упражненията и тестовите задачи. С коректността на поднасянето на отговорите по всички включени упражнения, контролни и обобщителни тестове се реализира едно от предназначенията на Помагалото – да се използва за самоподготовка и самоконтрол.

В заключение могат да бъдат обобщени предимствата на помагалото в неговата цялост:

- Възможност за използване от ученици на различна възраст, от различни субекти на образователния дискурс – ученици, учители, преподаватели, студенти.
- Изчерпателност и задълбоченост при представяне на граматическите и лексикалните норми, на правописните и пунктуационните правила. Избраните задачи отговарят на спорните въпроси и спестяват много време, необходимо за разчитането на случаите, чието тълкуване е нееднозначно.
- Изключително добра премисленост на съотношението теоретично правило – практически задачи; адекватни на изискванията на съвременния родноезиков образователен модел упражнения за практическо действие с езика.

Помагалото „Как да станем грамотни. Правописни правила, упражнения, тестове“ на Светлозар Георгиев е изключително полезно и за зрелостници, явяващи се на първи Държавен зрелостен изпит, и за седмокласници, участващи в Националното външно оценяване по български език. Този навременен справочник, плод на дългогодишен професионален опит, е доказателство за трайната съпричастност на автора към проблемите на грамотността в България.